

BELKIS BALPINAR VE SANATSAL KİLİM DOKUMALARI

BELKIS BALPINAR AND ARTISTIC RUG WEAVING

Araştırma

Öznur Aydın, Geleneksel Türk Sanatları, Akdeniz Üniversitesi,
oznuraydin69@gmail.com , ORCID Numarası: 0000-0002-1481-7738
Tuba Ayhan, Geleneksel Türk Sanatları, Sinop Üniversitesi
tubaayhangsf@gmail.com , ORCID Numarası: 0000-0003-4823-4415

Öz

En eski dokuma türlerinden biri olan kilim; atkı ipliklerinin çözgü ipliklerinin altından ve üstünden geçmesiyle oluşur. Önceleri soğuk, toz ve rutubet gibi dış etkenlerden korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra insanın süsleme gereksinimine de cevap vererek dokumacının duygu, düşünce, gelenek ve göreneklerini, motifler ve renkler aracılığıyla yansıtan bir sanata dönüşmüştür. Geleneksel ile günümüz arasında bir köprü oluşturarak, yeni bir sanat formuna öncülük eden sanatçılardan biri de Belkıs Balpınar'dır. Bu çalışmada Türkiye'nin en önemli kilim sanatçılarından birisi olan Belkıs Balpınar'ın, 1960'lı yıllardan itibaren sanat eğitimi tamamlayarak kurumsal yapılardaki çalışmaları sonucu kazanmış olduğu donanımları ve bunun sonucunda şekillenen dokuma sanatı ele alınmıştır. Makale yöntemini oluşturan Belkıs Balpınar ile sözlü görüşme; 19 Mart, 15 Nisan, 10 Mayıs, 17-18 Mayıs ve 9 Haziran 2019 tarihlerinde danışmanlığını yürütmüş olduğum lisans öğrencim Kübra USTA tarafından gerçekleştirilmiştir. Makalede; Art Kilim sanatçısı olan Balpınar'ın yaşamı, geleneksel dokumalara olan bakış açısı ve tasarımları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: (6) Belkıs Balpınar Acar, kilim, kilim sanatçısı, Art Kilim, müze, halı-kilim müzesi.

Abstract

Rug, one of the oldest types of weaving, is formed when the weft threads pass under and over the warp threads. It was first created to protect it from external factors such as cold, dust, and moisture. Later, it turned into an art reflecting the feelings, thoughts, traditions, and customs of the weaver through motifs and colors by responding to the ornamentation need of the human. Belkıs Balpınar is one of the artists who pioneered a new art form by creating a bridge between the traditional and the present. In this study, Turkey's one of the most important rug artists Belkıs Balpınar and her equipment that she has gained as a result of her work in organizational structure by completing art education since the 1960s and the art of weaving shaped as a result of this were discussed. The verbal interview with Belkıs Balpınar creating the method of the article was conducted by my undergraduate student, Kübra Usta, with whom I supervised on March 19, April 15, May 10, May 17-18, and June 9, 2019. The life of Balpınar, as an Art Kilim artist, her perspective on traditional weaving, and her designs were examined.

Keywords: (6) Belkıs Balpınar Acar, rug, rugs artist, Art Kilim, museum, carpet-rug museum.

Geniřletilmiş Öz

En eski dokuma türlerinden biri olan kilim; atkı ipliklerinin çözgü ipliklerinin altından ve üstünden geçmesiyle oluşur. Çift olarak dikey yönde sıralı ipliklerin (çözgü) arasından, yatay yönde bir ön bir arkadan geçen renkli ipliklerden (atkı) meydana gelir. Kilim, çözgülerin atkılar tarafından tamamen örtüldüğü havsız (dügümsüz) bir dokuma türüdür. Farklı tekniklerle dokunmuş cicim, zili, sumak gibi çeşitleri bulunmaktadır. İlk önceleri soğuk, toz, rutubet gibi dış etkenlerden korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra insanın süsleme gereksinimine de cevap vererek dokumacının duygu, düşünce, istek, gelenek ve göreneklerini, motifler ve renkler aracılığıyla yansıtan bir sanat eserine dönüşmüştür. Günümüzde, halı, kilim gibi geleneksel değerlerimizden ilham olarak, onların teknik veya malzemelerini kullanarak güncel sanata farklı bakış açıları getiren sanatçılar dikkat çekmektedir. Geleneksel ile günümüz arasında bir köprü oluşturarak, yeni bir sanat formuna öncülük eden sanatçılardan biri de Belkıs Balpınar' dır. Kendisinin geleneksel kilimlerden beslenen sanatının yanı sıra, Geleneksel Türk Sanatları'na akademik katkıları da çok büyüktür. Türkiye'de kilim ve düz dokuma yaygılar ile ilgili referans kitapları yayınlamıştır. Anadolu'nun birçok yerini karış karış gezerek geleneksel kilim ve düz dokuma yaygıları sahada tespit ederek bir kilim kataloğu oluşturmuştur. Balpınar'ın bu yayınları günümüzde lisans ve lisansüstü öğrencilerin, akademisyen ve bu alanda araştırma yapanların en önemli referans kaynaklarından biridir. Ulaşılması zor olan köylerde yapılan saha çalışmasında tespit edilen düz dokumalar, fotoğraflanıp teknik çizimleri yapılarak literatüre kazandırılmıştır. Bu kıymetli eserler; Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları (Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi: 3, İstanbul, 1975), Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları (Eren Yayınları, İstanbul, 1982)'dir.

Kendisinin Art Kilim adını verdiği sanat dalının öncüsü olan Balpınar, geleneksel kilim dokumalarından beslenerek yeni bir tarz oluşturmuştur. Yıllar içinde tekstil-dokuma alanındaki farklı uygulamalarını geliştirerek çeşitlendiren Belkıs Balpınar bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren sanat eğitimini tamamlayarak, kurumsal yapılarıdaki çalışmaları, kazanmış olduğu donanımları ve bunun sonucunda şekillenen Balpınar'ın dokuma sanatı ele alınmıştır. Makale yöntemini oluşturan Belkıs Balpınar ile sözlü görüşmeler; 19 Mart, 15 Nisan, 10 Mayıs, 17-18 Mayıs ve 9 Haziran 2019 tarihlerinde, danışmanlığını yürütmüş olduğum lisans öğrencim Kübra USTA tarafından gerçekleştirilmiştir. Makalede; Art Kilim sanatçısı olan Balpınar'ın yaşamı, geleneksel dokumalara olan bakış açısı ve tasarımları (dokuma adı, dokumanın yapıldığı tarih, dokumada kullanılan malzeme, teknik, boyut, eserin bulunduğu yer bilgileri) incelenmiştir.

Extended Abstract

Rug, one of the oldest types of weaving, is formed when the weft threads pass under and over the warp threads. It consists of colored yarns (weft) passing one front and the back in the horizontal direction between the yarns (warp) in the vertical direction, dually. The rug is a type of lint-free (knotless) weaving in which the warps are completely covered by the wefts. There are varieties such as cicim, zili, and sumak woven with different techniques. It was first created to protect it from external factors such as cold, dust, and moisture. Later, it turned into an art reflecting the feelings, thoughts, traditions, and customs of the weaver through motifs and colors by responding to the ornamentation need of the human. Nowadays, artists who bring different perspectives to contemporary art by inspiring our traditional values such as carpets and rugs, by using their techniques or materials draw attention. Belkıs Balpınar is one of the artists who pioneered a new art form by creating a bridge between the traditional and the present. In addition to her art fed by traditional rugs, her academic contribution to Traditional Turkish Arts is also enormous. She has published reference books related to rugs and flat woven mats in Turkey. She created a catalog of rugs by traveling all over Anatolia and identifying traditional rugs and flat woven mats. These publications of Balpınar are one of the most important reference sources for undergraduate and graduate students, academicians, and those researching in this field. Flat weavings determined during the fieldwork carried out in villages that are difficult to reach were brought to the literature by photographing and making technical drawings. These precious works are rugs and flat woven mats (Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:3, İstanbul, 1975), Kilim, Cicim, Zili, Sumak Turkish flat woven mats (Eren Yayınları, İstanbul, 1982).

Balpınar, the pioneer of the art branch that she called Art Kilim, created a new style by feeding on traditional rug weavings. Belkis Balpınar, who has developed and diversified different applications in the field of textile-weaving over the years, is the subject of this study. Her works in organizational structure, her gained equipment by completing the art education since the 1960s, and the art of weaving of Balpınar shaped as a result of this were discussed. The verbal interview with Belkis Balpınar creating the method of the article was conducted by my undergraduate student, Kübra Usta, with whom I supervised on March 19, April 15, May 10, May 17-18, and June 9, 2019. The life of Balpınar, as an Art Kilim artist, her perspective on traditional weaving, and her designs (name of weaving, date of weaving, the material used in weaving, technique, size, location information of the work) have been examined.

1. GİRİŞ

Çocuk yaşlarda tasarım hayalleri olan, bu hayallerle profesyonel adımlar atmaya karar veren ve bunun beraberinde 1963 yılında ilk sanat eğitimine başlayan Belkis Balpınar, sanat serüvenine tekstil alanında başlamıştır. Bu serüveni Güzel Sanatlar Akademisi, şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde almış olduğu eğitimle sürdürmüştür. Tasarımın her zaman minimalist, çağın getirilerine uygun, doğal ham madde ve dokularına dayanması gerektiğini savunmaktadır. Tasarımın sadece görünen yüzeyine değil başka yerlerine de bakılması gerektiğini, üretmiş olduğu tasarımlarında her fırsatta göstermeye çalışmıştır. Bu düşünce doğrultusunda da kendi kilim markasını oluşturmuştur.

1.1 Belkis Balpınar Acar'ın Biyografisi

1941 yılında öğretmen bir baba ve ev hanımı bir annenin kızı olarak Eskişehir'de dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Eskişehir'de tamamladı. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Tekstil Bölümünden mezun olan Belkis Balpınar, 1963-1968 yılları arasında İstanbul Sümerbank'ta halı tasarımcısı olarak çalıştı. 1968-1973 Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin Halı Bölümü'nde küratör, 1973-1983 İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi'nde kurucu müdür olarak çalıştı. 1993-1996 İstanbul Marmara Üniversitesi'nde ders verdi. Araştırmacı ve yazar olarak kilim üzerine kitaplar ve makaleler yayınladı, ayrıca yurt içi ve yurtdışında bu konuda konferanslar verdi. 1986'dan günümüze "Art Kilim" olarak adlandırdığı sanat dalının öncüsü olmuştur. Art Kilim, en genel anlamıyla duvarda sergilenen dokuma olarak tanımlanmaktadır (<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ferhan-istanbullu/kilim-formunda-sanat-40558530> Erişim: 22.03.2021). Balpınar, yapmış olduğu saha çalışmalarıyla Anadolu kilimlerini geniş bir perspektiften ele alarak inceleme fırsatı bulmuştur. Kilimlerdeki motifleri modernize etmiş ve aynı zamanda kilim tekniğini kullanarak çağdaş dokuma sanatına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Balpınar Art Kilim çalışmalarıyla yurt içinde ve yurt dışında çeşitli kişisel sergiler açmıştır. Eserleri New York, Princeton, New Jersey, Washington DC, Stockholm, Caracas, Milano, Tokyo, Moscova, Bahrain, İstanbul, Ankara, Göcek'te sergilenmiştir. Sanatçının tasarladığı eserlerden bazıları, Milano'daki Galleria Nilufar tarafından 2005 yılında New York Modernist'te ve Miami'deki Basel Art Fair' de bulunmaktadır.

1.2 Sanatsal Yaşam Öyküsü ve Çalışmaları

Balpınar'ın ailesi, onun sanat okulundan çok İstanbul Teknik Üniversitesi'ne gitmesini istemiştir. Fakat kendisinin sanata olan aşkı ve bu yönde ilerleme isteğiyle beraber üniversite sınavlarında; hem İstanbul Teknik Üniversite'si hem de Güzel Sanatlar Akademisi sınavlarına girmiştir. Güzel Sanatları kazandığını öğrendiği zaman İstanbul Teknik Üniversitesi'nden vazgeçip Güzel Sanatlar Akademisi tekstil bölümünü tercih etmiştir. Kendisi ile yapılan sözlü görüşmelerde teknik üniversite sınavında başarısız olmasıyla ilgili anısını şöyle anlatmaktadır;

"Babam teknik üniversiteyi kazanmamı istiyordu, ben de teknik üniversite sınavında bir soruya cevap verip, bir soruya cevap vermedim. Daha sonraki yıllarda bunu babama itiraf ettim." (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

Güzel Sanatlar Akademisi'ni istemesinin nedeni ise o dönemde Türkiye'deki en iyi ve tek sanat eğitimi veren okul olmasıydı. Zor bir dönemde üniversiteye başlayan Belkis Balpınar, 60'lı yıllarda toplumda sanatla ilgilenen kitlelerin az sayıda olmasından dolayı, sanatın ve sanatçının ayrıcalıklı olduğunu anlatır. Üniversite yıllarında, sanatıyla ve estetik görüşüyle Belkis Balpınar'ı etkileyen hocalarından biri, Akademide Yüksek Resim Bölümü başkanlığı yapan Sabri Berkel

ve diğerk bir isim ise tekstil alanında önemli sanatçılardan Sabih Gözen'dir. Sabih Gözen, 1940 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi içinde Kumaş Desenleri Bölümü'nü kurmuştur. Bu bölüm tekstil sektörüne tasarımcı yetiştirmek için kurulan ilk eğitim bölümüdür.

Balpınar'ın tekstil bölümünü seçmesinin en büyük nedenlerinden biri Sümerbank tarafından verilen bursu kazanmış olmasıdır. Sümerbank'tan aldığı bursu geri ödemek için 1963 yılında Beyoğlu'ndaki Sümerbank binasında halı desinatörü olarak çalışmaya başlamıştır. Dokuma aşamalarını görmesi ve kendisini geliştirmesi için Hereke ve Isparta fabrikalarına stajyer olarak gönderilmiştir. Staj yaptığı dönemde Sümerbank'ın genel müdürü Zehra Özgür'ün yönettiği Anadolu'daki halı ve kilimlerin örneklerini toplayıp, desenlerinden yeni tasarımlar üretmek üstüne bir proje yürütmüştür. Bu proje bütün kilimleri arşivlemek adına fotoğraflarının çekildiği ve analizlerinin yapıldığı uzun soluklu, Anadolu'yu karış karış gezdiren bir proje olmuştur. Balpınar bu sürecin zorluğunu şu sözlerle anlatmıştır;

“ Birçok köye at sırtında gittiğimi ve çok zorlu bir süreç olduğunu hatırlıyorum. ” (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

Görüntü 1: Belkis Balpınar Anadolu'da ki halı ve kilimlerin örneklerini toplarken Karakeçili Aşiretinin Tentesi Önünde – 1981
Belkis Balpınar'ın özel arşivi.

Balpınar tasarımlarında modern, minimalist denemeler yapmıştır. Bu denemeler sırasında kendi stilini keşfederek 1964'te Türkiye de ilk defa modern tasarımlarını halı olarak dokutmuştur. Beyoğlu'nda bulunan İstanbul Şehir Galerisi'nde ilk kişisel sergisini açmıştır. Bu sergide yer alan halılar Sümerbank koleksiyon sergisi olup, halı kataloğunda yayınlanmıştır. (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

Dönemin ekonomik koşulları nedeniyle yurt dışına gitmek zor iken, Balpınar çalıştığı kurum olan Sümerbank tarafından Paris'teki fuarlara birçok kez katılma fırsatı bulmuştur. Balpınar'ın hayatındaki önemli değişimlerden biri ise 1968-1973 yılları arasında Türk İslam Eserleri Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu Küratörü olarak çalışmasıydı. Bu serüven Sümerbank'ta çalıştığı dönemde Anadolu'daki dokumacılardan oluşturduğu arşivleri yayınlamasıyla başlamıştır. Yayınlarını gören müze müdürü Vedat Nedim Tör, Balpınar'a müzenin Halı ve Kilim Bölümü'nün sorumluluğunu vermiştir. Bu olayın kendisini mutlu ettiği kadar korkuttuğunu da söylemektedir. Korkmasının nedeni ise çalıştığı kurumda birçok sanat tarihi bölümü mezunu varken kendisinin Güzel Sanatlar mezunu olmasıdır. Balpınar, sanat tarihi konusundaki eksiklerini tamamlamak için çok sıkı çalışması gerektiğinin farkındadır ve çalıştığı grubun içindeki cömert bilgi alış-verişi sayesinde eksiklerini gidermeyi başarmıştır. (B. Balpınar; kişisel iletişim, 10 Mayıs 2019)

Türk İslam Eserleri Müzesinin geniş bir envantere sahip olması nedeniyle yüzlerce parçayı inceleyerek eksik envanterleri tamamlamıştır. Bu çalışmalar; Türk halıcılığı, minyatür, yazı sanatları gibi değişik alanlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. 1973-1983 yılları arasında Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi'nin kurucusu olarak görev yapmıştır. Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi'nin kuruluşuyla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır;

“Sümerbank'ta yaptığım araştırmalar sırasında camilerin zemininde halı ve kilimler tespit etmiştim. Vedat Nedim Tör vasıtasıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne camilerdeki halıları toplayıp bir müze kurmak talebinde bulundum. Bu teklifim kabul edildi. 1979'da İstanbul'da Sultan Ahmet Camii yanındaki Hünkâr Kasrı'nda ilk halı müzesi kuruluşunu gerçekleştirdik. Bu benim için inanılmaz derecede değerli bir olaydı. 1981 yılında Alman arkadaşım Udo Hirsch'le bütün halıların cami avlusunda güneş ışığında fotoğraf çekimlerini yaptık. Bu fotoğraflardan oluşan Halı Müzesi kataloğu Uta Hulsey tarafından İngilizce ve Almanca olarak yayınlandı. Daha sonra Türkçe basımı yapıldı. (Hirsch, Balpınar, 1982, 7-57) Camilerden topladıklarım arasında çok çarpıcı kilimler de vardı. Bunlardan da ayrıca bir kilim müzesi kurulmasına karar verdik. Böylece Sultan Ahmet Camii'nin arka bahçesindeki mahzeninin restore edilip “Kilim Müzesi” haline getirilmesine karar verildi. Bir yıl sonra da Vakıf Halı Kilim kataloğu hazırlandı. Ancak ben ayrıldıktan sonra kapatılan kilim müzesi de bugünkü yeri olan Ayasofya Müzesi yanındaki yeni yerine taşındı. (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

Görüntü 2: 1979 Vakıflar Halı Müzesi kuruluşu çalışmaları
Belkıs Balpınar'ın özel arşivi.

Görüntü 3: Divriği Ulu Camii'nde Kaybolan Kilim Parçalarını Birleştirirken
Belkıs Balpınar'ın özel arşivi.

Balpınar, çalışma hayatı boyunca yurtiçinde birçok köye gittiği gibi yurtdışına da giderek mesleki gelişimini sağlamıştır. Münih, Berlin, Londra gibi birçok Avrupa ülkesinde Türk Sanatları Kongrelerine katılıp, bu kongrelerde dokumalar hakkında bildiriler vermiştir. Bunların yanı sıra sosyal sorumluluk projelerine de katılmıştır. WWF (Dünya Doğayı Koruma Vakfı) için önemli katkılarda bulunan Belkıs Balpınar yakın dostu Udo Hirsch ile birlikte kelaynakların ve diğer türlerin korunması için önemli çalışmalar yürüten Doğal Hayatı Koruma Derneği'ni kurmuşlardır. (<https://www.dogadernegi.org/sihirli-gunler/> Erişim: 09.06.2019)

1993-1996 yılları arasında ise Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Halı-Kilim Tarihi ve Halı-Kilim Tasarımı dersleri vermiştir.

Balpınar'ın tasarımlarının ilk uygulama örnekleri alan çalışması sırasında belgeleyip, müze ve kataloglarda örneklediği dokumalara benzer. Daha sonraki süreç içinde kendi tarzını oluşturup, çağdaş, minimalist tasarımları ile yurt içi ve yurt dışında birçok sergiler açarak kendini daha iyi ifade ettiğini belirtmektedir. Her zaman çağdaş sanatçıların eskinin tekrarı değil yeni şeyler üretmesi gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Balpınar'ın tasarımları genel olarak farklı şekiller, büyük spiraller üzerine kurulmuş düzendedir. Aslında düzenin içinde düzensizlikte denebilir. Kendisi kuantum fiziği ile ilgilenmeye başlamasıyla beraber; uzamdaki açılan formlar, rastlantı, kaos, biyolojideki genetik araştırmalarla ilgili minimalist tasarımlara başlamıştır. Modern fizik ile ilgili birçok yayın okuyan Balpınar, evreni sorgulayan, "neyiz?", "kimiz?" gibi soruları iç dünyasıyla beraber bu dönüşümü tasarımlarına yansıtmış olup mikro ve makro evrenleri işlediğini söylemiştir. Balpınar, tasarımlarındaki uygulama teknikleri ile ilgili düşüncelerini şöyle belirtmektedir;

"Genelde renkli yün ipliklerle desenlerin oluşturulduğu dokumalara 'kilim' denir. Çalışmalarımın geleneksel Anadolu kilimleri ile benzer yönü dokuma tekniğidir. Ben bir sanatçı olarak kilim dokuma tekniğini kullanmış olmama rağmen tamamen yeni bir tekstil dokuma sanatı ürünü ortaya çıkartmaya çalışıyorum." (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

Geleneksel sanatlarla ilgili görüşünü ise şu cümlelerle aktarmaktadır;

"Geleneksel olanın bozulmadan devam edebilmesi için projeler yapılmalı, geleneksel kendi yönünde, çağdaş sanatlar da kendi yönünde ilerlemelidir. Geleneksel dokumaların kendi bölgelerinde geleneğine uygun devam etmesi ve sürdürülebilir olması, ne yazık ki modernleşme çağında gerçekleştirilememektedir." (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

1986'dan beri tasarımlarını kendi stilini yaratarak Belkıs Balpınar ismiyle dokumuştur. Art Kilim sanat dalının öncüsü olan Balpınar, gelenekselin dışında yeni bir tarz oluşturmuştur. Balpınar, aynı zamanda çeşitli kuruluşlara ve kişiye özel siparişler üzerine Art Kilimler üretmektedir. Balpınar, yıllar içinde tekstil-dokuma alanındaki farklı uygulamalarını geliştirerek çeşitlendiren en önemli isimlerden biridir. Tasarımları oldukça farklı dokuma özelliğine sahiptir. İki boyutlu bir düzlemi üç boyutlu gösteren ve bunu ışık oyunları ile destekleyerek farklı boyutlar yakalamıştır. Balpınar, desenler arasında dokunmamış bölümler bırakarak ışığın arkaya geçişiyle oluşan gölgelerle bir dördüncü boyut oluşturmaya çalışmıştır. (B. Balpınar; kişisel iletişim, 15 Nisan 2019)

Görüntü 4: 2009 İstanbul Ekavart Galerisi Sergi Hazırlıkları
Belkıs Balpınar'ın özel arşivi.

Dokumalarında kullandığı doğal boyalı yün iplikleri İstanbul ve Konya'dan temin etmektedir. Tasarımlarının en ve boy ölçüleri 1-3 ve 5 metre arasında değişmektedir; renk ve ölçü bakımından her alana uyum sağlayabilecek özelliktedir. Tasarımlarının dokunmasından sergi aşamasına kadar geçen süreçte yardımcı olan bir ekibi bulunmaktadır. Tasarımlarında yer alan imzası dört kareden oluşmaktadır.

Balpınar, çalışmalarını doğayla iç içe, özgürce kendi evinde yapmaktadır. Bu eserlerin sergi salonlarına taşınabilecek kapasitede olmasına özen göstermektedir. Sergileme alanlarındaki sunum tekniklerinde aydınlatma yöntemleriyle izleyenleri etkileme yolunu seçmektedir. Onun için en unutulmaz ve kendisini mutlu eden olaylarla ilgili şunları aktarmaktadır;

“Anna laudel'deki son sergim “DOKUMA-MA”. 5 katlı olan galeride çalışmalarımı gruplar halinde sergileyebildim. 2 karanlık odada çok etkileyici ışıklandırma vardı. Bunun yanı sıra beni mutlu eden sergilerimden biri de yurt dışında Milano'da açtığım sergiden ünlü modacı Miuccia Prada'nın kendi evine bir dokuma tasarımımı almasıydı. (Bkz. Görüntü 5.) Bir dokumam, Türkiye Doğayı Koruma Vakfı tarafından, ABD Başkan Yardımcısı Al Gore'a hediye edilmişti. Bunlar beni mutlu etti.

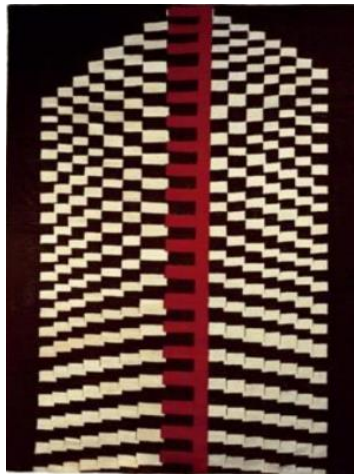
Görüntü 5: Güneş ve Toprak (Teknik: halı ve kilim; Boyut: 180 cm x 145 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 1989; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: sarı, bej, mavi; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Miuccia Prada Özel Koleksiyonu)
Belkıs Balpınar'ın özel arşivi.

Görüntü 6: Asimetrik Spiral (Teknik: kilim; Boyut: 220 cm x 330 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 1990; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: siyah ve beyaz; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Aramco Collection)
https://www.artsy.net/show/ethan-cohen-new-york-belkis-balpinar-weave-knot?sort=partner_show_position Erişim: 07.03.2021

Görüntü 7: Doğuş (Teknik: kilim ve halı; Boyut: 100 cm x 135 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 1996; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: kahverengi, bej; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Tokyo Özel Koleksiyon)
 Belkis Balpınar'ın özel arşivi.

Görüntü 8: Kule Binası (Teknik: kilim; Boyut: 200 cm x 280 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2001; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: kırmızı, beyaz, siyah; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Sanatçının evinde, Bodrum, Muğla)
 Belkis Balpınar'ın özel arşivi.

Görüntü 9: Kaçış (Teknik: kilim; Boyut: 135 cm x 160 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2001; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: kırmızı, sarı, siyah; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Sanatçının evi, Bodrum, Muğla)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 10: Dokuma-Çözü ve Atkı (Teknik: kilim; Boyut: 160 cm x 200 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2002; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: mavi, siyah, bej; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Sanatçının evi, Bodrum, Muğla)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 11: Dalgalar (Teknik: kilim; Boyut: 110 cm x 100 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2003; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: sarı, bej; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Sanatçının evi, Bodrum, Muğla)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 12: Açılan Zaman (Teknik: kilim; Boyut: 125 cm x 120 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2004; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: sarı, siyah; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Anna Laudel Gallery Düsseldorf)
Belkıs Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 13: Hücrelerin Oluşumu (Teknik: kilim; Boyut: 102 cm x 124 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2004; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: sarı, kırmızı; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Katar Özel Koleksiyon)
Belkıs Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 14: Girdap (Teknik: Hand Tufted Halı; Boyut: çap 120 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2006; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: krem, kırmızı; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Milano İtalya)
Belkıs Balpınar' ın özel arşivi.

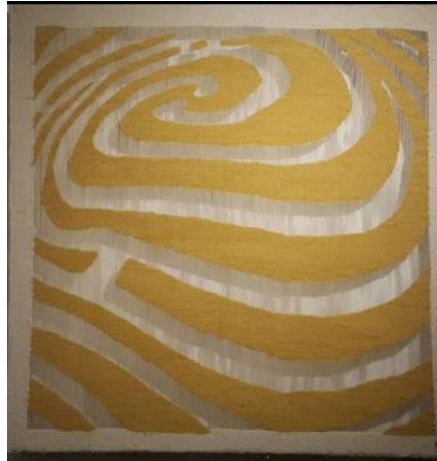
Görüntü 15: Katmanlar (Teknik: kilim; Boyut: 2x(78 cm x 132 cm); Dokumanın yapıldığı tarih: 2009; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: siyah, sarı, beyaz, kırmızı; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Anna Laudel Düsseldorf)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 16: Genişleme (Teknik: kilim; Boyut: 145 cm x 145 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2012; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: mor ve bej; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Anna Laudel Düsseldorf)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 17: Mekânsal Kumaş (Teknik: kilim; Boyut: 160 cm x 175 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2013; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: mavi ve bej; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Ethan Cohen Gallery New York)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 18: Yeni Parça (Teknik: kilim, aralarda boş çözümler; Boyut: 120 cm x 130 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2015; Kullanılan malzeme: yün ve kendir; Kullanılan renkler: sarı ve beyaz; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Londra Özel Koleksiyon)
<https://www.50golborneart.com/biography-belkis-balpınar> Erişim Tarihi 07.03.2021

Görüntü 19: Nöronlar (Teknik: kilim, aralarda boş çözgüler; Boyut: 118 cm x 92 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2015; Kullanılan malzeme: yün; Kullanılan renkler: kırmızı, yeşil, koyu kahverengi; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Zai Kütüphane Bodrum)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

Görüntü 20: Gezegen (Teknik: kilim, aralarda boş çözgüler; Boyut: 100 cm x 100 cm; Dokumanın yapıldığı tarih: 2016; Kullanılan malzeme: yün ve kenevir; Kullanılan renkler: siyah ve bej; Dokumanın şuan bulunduğu yer: Sanatçının kendi evi, Bodrum)
Belkis Balpınar' ın özel arşivi.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüzde dokuma sanatının, güncel sanat hareketlerine, toplumsal olaylara, kültürel farklılıklara, iletişim ve etkileşimin varlığı ile yeni fikirlere, yaratıcılığa açık bir alan haline geldiği görülmektedir. (Usluca Erim, 2019, 264) Üretildiği yörelere göre değişiklik gösteren Anadolu kirkitli dokumaları 1960'lı yıllardan itibaren gerek tasarım prensipleri açısından, gerekse kompozisyonlarda yer alan semboller, üretimde kullanılan farklı malzeme ve teknik özellikleriyle çağdaş sanat algısı içinde yorumlanarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de sanatın farklı bir yapılanma süreci içerisine girdiği görülen bu süreçte, dokuma sanatının etkisi anlatımlarda ve kullanılan materyallerde kendisini göstermiştir. Diğer taraftan geleneksel üretimlerin, modernizm süreci içerisinde kendi devrimlerini yaşamalarıyla dokuma bağımsız bir plastik sanat olarak gelişmeye başlamıştır. (Öngen, 2016,63) Yirminci yüzyıl ortasında resim-tekstil etkileşimine ait ilk somut örneklerin verilmeye başlandığı, kendi eserlerini dokumaya aktaran ressamaların çağdaş yaklaşımları dikkat çekmiştir. Zeki Faik İzer, Özdemir Altan, Zekai Ormanlı, Devrim Erbil kendi resimlerini dokumaya yansıtarak Türk resim sanatında yeni bir oluşumun öncüsü olmuşlardır. Türkiye'deki dokuma sanatının önemli temsilcilerinden olan Belkis Balpınar Anadolu kilimlerini geniş bir perspektiften ele alarak incelemiştir. Kilimlerdeki motifleri modernize ederek yeni desen arayışlarına giren sanatçı, çağdaş dokuma sanatına yeni bir bakış açısı getirmiştir (Beşen, 2011, 97). Balpınar'ı takip eden diğer önemli dokuma sanatçıları arasında Ayla Salman, Sühendan Özay, Filiz Otyam, Hamdi Ünal, Firat Neziroğlu gösterilebilir.

Kendisinin Art Kilim adını verdiği sanat dalının öncüsü olan Balpınar, gelenekselin dışında yeni bir tarz oluşturmuştur. Balpınar, yıllar içinde tekstil-dokuma alanındaki farklı uygulamalarını geliştirerek çeşitlendiren en önemli isimlerden biridir. Tasarımlarında Anadolu kilimlerinin motiflerinden etkilenmiştir. Her zaman çağdaş sanatçıların, eskinin tekrarı değil yeni şeyler üretmesi gerektiği düşüncesini savunan Balpınar'ın tasarımları genel olarak farklı şekiller, büyük spiraller üzerine kurulmuş düzendedir. Aslında düzenin içinde düzensizlik de denebilir. Kendisi kuantum fiziği ile ilgilenmeye başlamasıyla beraber; uzamdaki açılan formlar, rastlantı, kaos, biyolojideki genetik araştırmalarla ilgili minimalist tasarımlara başlamıştır. Modern fizik ile ilgili birçok yayın okuyan Balpınar, evreni sorgulayan, "neyiz?", "kimiz?" gibi soruları iç dünyasıyla beraber bu dönüşümü tasarımlarına yansıtmış olup mikro ve makro evren konularını işlemiştir. Uzaydaki kargaşalığı eserlerine yansıtmış, imgelemindeki formları uzayın boş ve hareketli yüzeyleriyle birleştirmiştir. Sanatçının motiflerinde, tekrarlanan hareketli ritimler ve paleolitik dönem izleri göze çarpmaktadır. Tasarımları oldukça farklı dokuma özelliğine sahiptir. İki boyutlu bir düzlemi üç boyutlu gösteren ve bunu ışık oyunları ile destekleyerek farklı boyutlar yakalamıştır. Balpınar, desenler arasına dokunmamış, bazı bölümleri boş bırakarak ışığın arkaya geçişiyle oluşan gölgelerle bir dördüncü boyut oluşturmaya çalışmıştır. Geleneksel ile modern arasında sağlam bir köprü kurmayı başarmıştır. Geleneksel kilimlerin önemli değerlerinden olan doğal boyalı yün ipliklerin kullanımına kendi tasarımlarında da özenle yer vermiştir.

Kendisinin geleneksel kilimlerden beslenen sanatının yanı sıra, Geleneksel Türk Sanatları'na akademik katkıları da çok büyüktür. Araştırmacı ve yazar olarak kilim üzerine kitaplar ve makaleler yayınlamış, ayrıca yurt içi ve yurtdışında bu konuda konferanslar vermiştir. Türkiye'de kilim ve düz dokuma yaygılar ile ilgili referans kitaplar yayınlamıştır. Anadolu'nun birçok yerini karış karış gezerek geleneksel kilim ve düz dokuma yaygıları sahada tespit ederek bir kilim kataloğu oluşturmuştur. Balpınar'ın bu yayınları günümüzde lisans ve lisansüstü öğrenciler, akademisyenler ve bu alanda araştırma yapanlar için en önemli referans kaynaklarıdır. Ulaşılması zor olan köylerde yaptığı saha çalışmalarında tespit edilen düz dokumaları fotoğraflayarak teknik çizimlerini yaparak literatüre kazandırmıştır. Bu kıymetli eserler; Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları (Balpınar, 1975); Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları (Balpınar, 1982)'dir. Balpınar, yıllar içinde tekstil-dokuma alanındaki farklı uygulamalarını geliştirerek çeşitlendirmiştir.

Balpınar'ın kişisel sergilerini kronolojik olarak sıraladığımızda yurt dışı sergileri; ilki 1990 yılında Amerika'da W.P.A Galleri Princeton'da olmak üzere, 1990 Full Circle Gallery Washington, 1993 Turquoise Carpet Gallery New York, Gallery Tarkett İsveç Stochholm , 2001 Galleria Nilufar italya Milano, 2004 Green Galery Japonya Tokyo, 2005 Ginza- Fijuya Galeri Japonya Tokyo, 2007 Cankarjev Dom CD Gallery Slovenya Lubiana, 2010 MHK Art Center Krasnye Holmy Gallery Moscow Russia, 2011 La Fontaine Art Center Bahrain , 2019 Ethan Cohen Gallery Newyork ,2019 50 Golborne Art Gallery London'dır. (<https://annalaudel.gallery/artists/belkis-balpinar/> Erişim: 09.06.2019)

Yurt içi sergileri ise; 1995 Milli Reasürans Sanat Galerisi İstanbul, 1995 Açık Hava Sergisi Bodrum Kalesi, 2002 Türk-Japon Vakfı Kültür Merkezi Ankara, 2003 Port Art Galerisi Göcek, 2004 G-Art Sanat Galerisi İstanbul, 2009 Galeri 44A İstanbul, 2009 Ekavart Galery İstanbul, 2012 Çırağan Kempinsky Sarayı Sanat Galerisi, İstanbul, 2013 Mine Sanat Galerisi Bodrum, 2015 Kare Sanat Galery İstanbul, 2016 Casa Dell'Arte Bodrum, 2018 Plato Sanat İstanbul, 2018 Contemporary Art Fair Anna Laudel Sanat Galerisi İstanbul, 2019 Art Karlsruhe By Anna Laudel Gallery İstanbul'dur.

17 Ocak - 20 Şubat 2019 tarihleri arasında Ethan Cohen Gallery'deki kişisel sergisi 2004 ile 2014 yılları arasında ürettiği eserlerinden oluşmaktadır. Aynı zamanda makalenin içinde yer alan 6 numaralı görsel bu serginin afiş tasarımında kullanılmıştır. (Bkz. Görüntü 6.) Balpınar'ın bu sergi için seçilen işleri; kültürler arasında görülen eski ve arketip (ilk örnek) bir sembol olan geleneksel sarmal motifine gönderme yapmaktadır. Bu motif, birçoğu için sonsuzluğu ifade etmesinin yanı sıra, Şaman ritüellerinde ele alınan dünya ile manevi âlem arasındaki geçiş noktasını ve yaşamın dualitesini de sembolize etmektedir. Aynı zamanda sergide yer alan eserlerinde, çağdaş dünyadan ve evrenin düzeniyle ilgili bilimsel kurallardan da ilham alarak, görsel olarak embriyolara, vulvalara, kozmosa, mikro ve makro organizmaların davranışlarına atıfta bulunmuştur. 7 Şubat – 9 Mart 2019 tarihleri arasında 50 Golborne Art Gallery'deki "Red Sun" isimli kişisel sergisi ise 2011 ile 2016 yılları arasında ürettiği eserlerinden oluşmaktadır. Bu sergideki eserlerinde Balpınar, halı ve kilim tekniğini kullanarak kozmoloji, hava olayları ve varoluşsal fikirlerini motiflerle tasvir etmiştir. (Bkz. Görüntü 18.) Balpınar'ın eserleri Dünya Bankası, Al Gore ve Muccia Prada's dahil olmak üzere dünya çapında önde gelen sanat koleksiyonlarında yer almaktadır.

Sonuç olarak; geleneksel kilim dokumalarındaki teknik, hammadde ve doğal boyayı kullanarak kendi yorumlarıyla üretmiş olduğu Art Kilim çalışmalarıyla yurt dışında sanat elçiliğimizi yapmıştır. 80 yaşında üretken kişiliği ve sürekli

kendisini yenileyen ve yeniliklere açık olan Balpınar'ın, genç sanatçılara övünç ve örnek olması açısından bizleri haklı olarak gururlandırmaktadır.

Kaynakça

- Acar, B. (1975) Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:3.
- Balpınar, B. Ve Hirsch U. (1982). Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları, Eren Yayınevi.
- Beşen, M. (2011). Geleneksel Halı Dokumalarının Çağdaş Haliya Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. (303095)
- Hirsch, U. Ve Balpınar, B. (1982). T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu, Wesel, Almanya: Uta Hülsey Yayınevi.
- Öngen, A, G. (2016). Çağdaş Türk Kirkitli Dokuma Sanatçıları, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt:9, Sayı:17.
- Usluca Erım, Ö. (2019). Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Tekstil, İdil dergisi, 2019, cilt: 8, sayı: 54 DOI:10.7816/idil-08-54-18
- <https://annalaudel.gallery/artists/belkis-balpinar/> Erişim Tarihi: 09.06.2019
- <https://www.dogadernegi.org/sihirli-gunler/> Erişim Tarihi: 09.06.2019
- https://www.artsy.net/show/ethan-cohen-new-york-belkis-balpinar-weave-knot?sort=partner_show_position Erişim Tarihi: 07.03.2021
- <https://www.50golborneart.com/biography-belkis-balpinar> Erişim Tarihi 07.03.2021
- <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ferhan-istanbullu/kilim-formunda-sanat-40558530> Erişim Tarihi: 22.03.2021